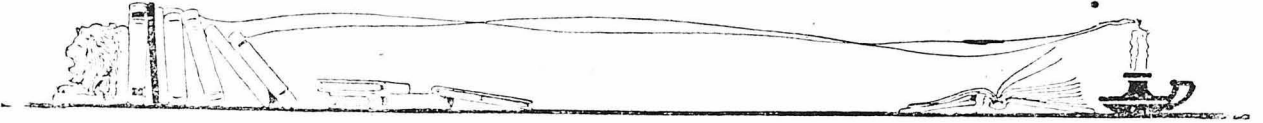

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗ ΤΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΜΑΣ

ΤΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΜΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

(Συνέχεια εκ του προηγούμενου)

Ο Βώκος, ύστερ' από λίγο, παρατήρησε από το Ναυτικό και άρραβώθηκε, ολοκληρωτικά στη δημοσιογραφία και στην τέχνη του λόγου. Την εποχή εκείνη, έβγαλε το πρώτο του μυθιστόρημα με τον περίεργο τίτλο: «Ο Κύριος Πρόεδρος».

Το μυθιστόρημα ήταν άνομα σπάνιο είδος στην Ελλάδα. Όλοι έγραφαν διηγήματα, αλλά μετρημένοι, στα δάχτυλα του ενός χεριού, ήταν όσοι απομάσκιζαν να καταλαβαίνουν ένα έργο «μαζωχώς άναυτο». Όπως το μυθιστόρημα. Όταν προτοδιάβασα τον «Κύριο Πρόεδρο», όμολογώ, ότι δοξάσαμε, το πιο εύχρηστο ξάρνισμα. Στο έργο αυτό του Βώκου, γράφο από το συμβολικό κέντρο, του Προέδρου της Κυβερνήσεως, πλεζόταν, με μιά βαθιά και σαρωστική παρατήρηση, η πολιτική και κοινωνική ζωή της εποχής εκείνης. Μιά οικογένεια καταστρέφεται από την προσήλωση του άρχηγού της στο έδωλο του Κυρίου Προέδρου, στο είδωλο της Πολιτικής. Και στην οικογένεια αυτή—μιά αντιπροσωπευτική σύνθεση—καθρεφτίζεται όλη η κοινωνική κακοποίηση και δυστυχία, που άφρονη της είχε την πολιτικομανία των Έλλήνων. Γέρο από το κεντρικό μύθο του μυθιστορήματός του, ο Βώκος, πλουτισμένος από μιά ξυμτη παρατήρηση και βοηθημένος από τη δημοσιογραφική του πείρα, είχε πλέξει την εικόνα, παρμένη από το φρεσκο, του δημοσίου μας βίου, με ζωντανότερες περιγραφές όλων των άδύτων της έλληνικής γραμματογραφίας, από τον ύπουροζικό κοσμάκι ως τους διαδρόμους των ύπουροζίων και της Βουλής. Δεν ξέρω με τι μάτια θα βλεπα, τώρα, το πρώτο αυτό μυθιστόρημα του Βώκου. Τότε η έντύπωσή του στάθηκε ανεπιφύλαχτα θαυμαστή. Και, όταν ο Γαβριηλίδης με παρακάλεσε να γράψω μιά θερμή κριτική για το έργο του συνεργάτη του και φίλου μου, έγραφα γαίνεται τόσο θερμά, ώστε το άλλο πρωί, βόηχα άπάνω στο γραφείο μου, το άζολοζου σημείωμα του Γαβριηλίδη:

«Σας παρακάλεσα να γράψετε όμοιά μου το έργο του Βώκου ζ' έσπε: έγραψατε εις τον βαθύν, που ζει το έδος. Σας ευχαριστώ».

Πρέπει να μιλήσω κανείς για την τρέλλα του Βώκου: Οι επιζήδειο βιογράφοι του, στις έφημερίδες και τα περιοδικά, μιλούσαν γι' αυτήν, με ύπανιμους και ύπνοοήμενα. Κάνον λόγο για κάλοιο άόριστο θλιβερό γεγονός στη ζωή του, για κάποια άσούστεια, για κάτι μοραίο τέλος πάντων, που άποφεύγον να το προσδιορίσουν. Ύστερ' από το θάνατό του, νομίζω, ότι η εύλαβητική αυτή επιφύλαξη δεν έχει κανένα νοημα. Ο άλημονητος φίλος μιλούσε, με τόση άπαράξια, ο ίδιος για το άπόζημά του, ήτανε τόσο άνώτερος από την άσούστεια του που είχε άλλάξει μέσα του το ζουζιό του ζώμου, ώστε δεν ύπάσχε κανένα λόγο: να μιν του άναγκοζοισμε την ύπνοοζή του αυτή, κούβοντας, ό,τι ποτέ δε θέλησε να ζούρη ο ίδιος. Ύπειτα η τρέλλα του Βώκου— ένα χρόνιο περιοδικό παραλήρημα—έπαιξε τόσο μεγάλο ρόλο στη ζωή του και το έργο του, ώστε πολλά πράγματα και σ' αυτή και σε τούτο, δεν θα μπορούσαν να εξηγηθούν χωρίς αυτήν. Έπειτο, που είνε περίεργο στην ψυχοπαθολογική βιογραφία του Βώκου, είνε, ότι ύστερ' από κάθε παροξυσμό της άσούστειας του, που τον κροατούσε κλεισμένο για μήνες στο φρενοκομείο, έβγαινε με μιά διαύγεια πνευματική και με μιά δύναμη να έξαζολούθηση την εργασία του, που στάθηκε μυστήριο και γι' αυτούς τους ψυχιάτρος.

— Ύστερ' από κάθε παροξυσμό του—είχαν προφητέρη πολλοί ψυχιάτροι—θα βγαίνη από έλαττωμένοσ διανοητικά, ως που να καταλήξη στην άνοια, δηλαδή στο διανοητικό θάνατο.

Ο Βώκος, όστόσο, κλεισθηκε τέσσερες ή πέντε φορές στο φρενοκομείο, χωρίς ν' αλλητέρη η πρόγνωση των ψυχιάτρων. Ήτανε σάν να μιν του είχε συμβή τίποτε και, βλέποντάς τον, θα μπορούσε να δορισθή κανείς πως έπιστρέφει από κάποιο εύχρηστο ταξείδι σε γαλήνιες θάλασσες, και όχι πως είνε ναναγός διαμένος από τα κόμματα μιάς άγριας τριζυμίας.

— Τι γίνεσαι Γεράσιμη; Καμρό έχω να σε ιδώ... του εία την πρώτη φορά, που τον άνάτωσα, ύστερ' από το φρενοκομείο, μη θέλοντάς να του δείξω, πως γνώριζα τίποτα από την θλιβερή του περιπέτεια η να του τη θυμίσω όπωσδήποτε. Με τη μεγαλύτερη

γαλήνη του ζώμου και με τη μεγαλύτερη ειλικρίνεια—την ειλικρίνεια που χαρακτήριζε πάντα τον ήμιο και τον μονοζώμιον αυτόν Άσφραντή—μου άποξείθηκε:

— Πώς να με ιδής, φίλε μου; Έχθες βγήχα από το φρενοκομείο. Εύτηχώς είμαι πολύ καλά τώρα. Ο κύριος Κατσαράς—μιλούσε πάντα με σεβασμό και ευγένεια και για τους πιο στενοζς του φίλους—με βεβαίωσε πως έχω θεραπειθή έντελώς.

Έβγαλε από την τσέπη του και μου παρουσίασε το πιστοποιητικό του φρενοκομείου, σά να μου παρουσίαζε ένα κοινότητα έγγραφο. Ύστερα μου είπε:

— Μεσα στα βιβλία μου βόηχα ένα λεζικό του Σχινά και Λεβαδέως, που είχε την καλοσύνη να μου δανείσει ποιόν απ' την άσούστεια μου. Με συγχωρείς πολύ, που τόσο άργησα να σου το έπιστρέψω. Το λάθος δεν ήτανε δικό μου, καθώς βλέπεις. Άδριο θά σοί το στειλω.

Την άλλη μέρα βόηχα το λεζικό στο σπίτι μου, όπω: δε βόηχα πολλά βιβλία από όσα έχω δανείσει σε ανθρώπους, που δεν τρελλάθηκαν.

Αυτός ήτανε ο Βώκος, που έβγαινε από το φρενοκομείο. Τίμος, εύθες, άξέριμος, ευγένις πάντα, γιά ν' άποδειχθή, μιά φορά άζομα, ότι και η τρέλλα σπάνια μπορεί να κλονίση τον ήθικό χαρακτήρα του ανθρώπου, όταν είνε βαθιά ριζοζέμος στην ύπαρξή του.

Η ειλικρίνεια αυτή των έξομολογήσεων του Βώκου έγινε άφρομη, κάποτε, να μου άποκαλυφθή ο ψυχολογικός μηχανισμός, που μιά τον παρουσίασε άξιανα ζωγράφω. Ένα βράδυ, πεποιτόντας στην έσημη πλάξ του Φαλήρου, οι δύο μας, μου έφερε μόνοσ του το ζήτημα της τρέλλας του στην ξενητεία. Είνε γνωστό, ότι ο Βώκος, άνταποζοιτής τότε της «Άζωποζοζς» στη Βιέννα, έπαιξε την πρώτη έδηλωση του παραλήρηματός του, που τον βασάνισε κατότι περιοδικά—χωρίς να τον δαμιάση—σε όλη του τη ζωή. Η θλιβερότατη είδηση έπεσε, τότε, σάν κροακός στην Άθήνα. Ο Βώκος: τρελλάθηκε». Άλλοι εξήγησαν το πράγμα με την πνευματική ύπεροζοζση, που του είχε κλονίσει τα νεύρα του, σ' ένα κλίμα έχθρικό για μιά νεσημβρινή φύση, σάν τη δική του, και άλλοι με την στέρηση και την καζοπάθεια και την ήθικην έπίδοοση, που θά είχε βέβαια σ' ένα χαρακτήρα τόσο περιήμον σάν το δικό του, η έλλειψη χουμάτων, σε ζένον τόπο, αφού η «Άζωποζοζς» που βροιαζότανε τότε σε οικονομικά γάλια, του καθυστερούσε τους μισθούς του, το μόνο του εισόδημα για τη φτωχική του συντήρηση. Και όλο το βάρος της εύθνης είχε πέσει στο φτωχό Γαβριηλίδη. Όσο: άποδειχθηκε ύστερα, όσ κι' αν συνετέλεσαν για το κακό, οι δυσάρεστες βιωτικές συνθήκες, η αίτια βροζότανε βαθύτερα στον όργανισμό του. Ήτανε ένα κακό, που άρχισε μοραία την εποχή εκείνη και που έμελλε να έξαζολούθηση.

Γεράσιμος Βώκος

Μου μιλούσε, λοιπόν, εκείνο το βράδυ, στο Φάληρο, για την τρέλλα του στην ξενητεία. Νομίζω πως τον άζοιο αυτή τη στιγμή:

— Άζουσε — μου είπε σταματώντας άπότομα — πως μου προφανερώθηκε η τρέλλα μου. Έπει, που περατόσα, ένα βράδυ, σε κάποια έξομη λεοφόρο, είδα, ξαφνικά να φωτίζεσαι ζωρά ό σφάνος στο βάθος του όριζόντος. Και μέσα στο φως αυτό είδα να σχεδιάζεσαι, σάν από χεί άόρατο ζωγράφω, μιά θαυμαστή εικόνα. Δεν άργησα να καταλάβω πως ήτανε η Ναυμαχία της Σαλαμίνος. Σε λίγο, έβλεπα καθαρά την παράταξη των Έλληνιζών και των Πελοζιζών πλοίων, τα γύρω βουνά της Σαλαμίνος και του Αίγαιου, την Ψυτάλεια, τη γνώριμή μου θάλασσα, σε μιά σύνθεση καταπληκτική...

Ζήτησα με μίθο μήκος η φανταστική εικόνα ήτανε μιά άναπαφίσταση του έργου του Βολωνάκη, που έτρεχε να ιδώσει πολλές φορές μαζί στην αίθουσα του Διευνητηρίου του Ναυστάθμου.

— Όχι! μου είπε. Ήτανε κάτι έντελώς διαφορετικό, κάτι άσυγχρότως άνώτερο. Και το βλέπω άνομα τόσο καθαρά μπροστά μου, ώστε, αν ήμωνα ζωγράφω, θα μοραόσα ν' άντιγράψω πιστά την εικόνα από τη φαντασία μου. (Άζολούδης)

Καις Νιρβανά